

VREDESKOERIER

UITGAVE: HAAGS VREDESPLATFORM & HUMANISTISCH VREDESBERAAD, JAARGANG 2, NUMMER 5, AUGUSTUS 2013

EXTRA EDITIE

EEN HERENHUIS TE KOOP

Voordracht door Herman Heijermans

Dit theaterstuk voor één persoon werd geschreven aan het eind van de maand augustus 1914, toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. In het stuk worden toespelingen gemaakt op kort daaraan voorafgaande oorlogen en op de aanval van Duitsland op Frankrijk, die gepaard ging met de invasie en bezetting van het neutrale België. Bij die gelegenheid werden de centra van de steden Leuven en Reims door bombardementen verwoest. Het neutrale Nederland geraakte in een acute monetaire crisis, de beurzen werden gesloten en er werd een begin gemaakt met distributiemaatregelen. Bovendien werd het Nederlandse leger gemobiliseerd om de neutraliteit te handhaven en werden allerlei verdedigende maatregelen genomen. Heeft het vredespaleis dan nog enig nut?? Aan het eind van dit stuk volgen annotaties ter verklaring van enkele toespelingen.

(Het Toneel verbeeldt een venduhuis. De afslager in benepen geklede jas, met vadermoorders, en een clownskop Hij wendt zich tot de zaal en hamert de stilte in)

... Stilte Stilte ! Ik verzoek voor de derde maal stilte, daar anders de veiling niet zal kunnen doorgaan ! Op heden, de zestiende Augustus van den jare 1914, christelijke tijdrekening, presenteer ik als lasthebbende van mijn principalen aan de meestbiedende of hoogstmijnende en zulks ten overstaan van de notaris Pieter Adriaan Onrust, à contant, het hecht en weldoortimmerd Herenhuis met voor- en achtertuinen, oprijlaan, koetshuizen, serre en bijbehorende bezittingen, staande en gelegen aan het Zorgvliet te 's-Gravenhage, kadaster sectie N 0 . 4873, groot 567 aren, 72 centiaren, nog voor korte tijd bewoond, thans te huur aangeslagen en gedurende vier dagen ter bezichtiging gesteld.

Stilte, stilte, dames en heren ! Na afslag van de gebouwen en erven zal de installatie en het bijna geheel nieuw meubilair in bloc geveild en daarna gebouwen, erven en meubilair bij opbod en afslag gecombineerd in slag worden gelegd. Wie biedt ? Wie biedt? Ik maak er op opmerkzaam, dat het Herenhuis voor enige jaren uit de beste grondstoffen werd opgetrokken, voorzien is van elektrische geleidingen door alle kamers en daarenboven van een splinternieuw gaskomfoor in de keuken. De toestellen voor centrale verwarming bevinden zich in de beste conditie. Gangen en plafonds zijn beschilderd en op elke verdieping, zowel in het souterrain als in de bovenste etages bevinden zich closets met de modernste inrichtingen, hoogstens een of tweemaal gebruikt. Voor dit laatste wordt garantie verstrekt.

Dit hechte en weldoortimmerde Herenhuis, destijds gebouwd voor rekening van de Amerikaanse miljonair Carnegie, dit huis met al de gemakken van de moderne tijd, bevat in het souterrain uitnemend ingerichte wijnkelders met koelinrichting. Ook de belegen voorraad wijn van alle naties, vanaf Franse champagne tot Hongaarse muskaatwijn en Duitse moezelwijn, zo goed als de Engelse whisky en voortreffelijke Russische Wodky, zal ik straks onder de hamer brengen. Er is ruimte voor duizenden flessen en voor een behoorlijk aantal vaten Löwenbräu, Pilsener Urquell enz. Boven deze wijnkelders, in de bel-etage, en daarmee verbonden door een lift, om de toevoer te bevorderen, bevindt zich aan de koele noordzijde de grote eetzaal, die tevens ingericht kan worden, voor het geval dat het gebouw thans een betere bestemming verkrijgt, voor vergaderzaal of balgelegenheid. Deze eetzaal is voorzien van een keur van buffetten en biedt plaats voor een paar honderd genodigden. Naast deze eetzaal, aan de zuidzijde bevindt zich de keuken met haarden, koperen pannen, aanrechtbanken met marmere blad en voorts alles wat tot het bedrijf behoort. Zowel tegenover de eetzaal als tegenover de keuken, bevindt zich in de brede corridor een closet. Gaande door het trappenhuis met zijn fraaie muurbeschilderingen, die ik straks zal opsommen, bereiken we de eerste verdieping, die als ontvangstzaal is ingericht en eveneens door een lift met de wijnkelder verbonden is. In de gang naast het portret van de Czaar, dat onvoorwaardelijk tot de inboedel behoort [1], bevindt zich een closet. Voor dit closet is een parketvloer aangebracht met de woorden *Sol justitiae, illustra nos.* d.w.z.. de zon der gezelligheid beschijne

ons [2]. De tweede verdieping bevat een voorkamer, ingericht als slaapgelegenheid, een grote achterkamer, ingericht als slaapgelegenheid, een zijkamer, ingericht als slaapgelegenheid en nog een tweede zijkamer, ingericht als slaapgelegenheid. De derde verdieping bevat zes kleinere kamers, ingericht als slaapgelegenheid. De zolder, die zich over de gehele breedte van het gebouw uitstrekt, bevat behalve de gelegenheid tot het drogen van de was ook nog een aantal bijvertrekken, die reeds als slaapgelegenheid gediend hebben of nog als zoodanig ingericht kunnen worden. Alleen ontbreekt op deze zolderverdieping het closet. Boven de zolder bevindt zich een torengebouw met het meest schilderachtig uitzicht op de gehele omgeving, waaronder de gebouwen der Rijks directe Belastingen, de Scheveningse strafgevangenis enz. Dit hechte, weldoortimmerd Herenhuis met de in bloei staande voortuin, de achtertuin met kippenrennen en eendenvijvers, de stallen en erven, breng ik thans in veiling.

Is er niemand die een bod doet ? Denkt er wel aan, dit is een zeldzaam koopje, nog nooit voorgekomen, een solied, voor weinige jaren gebouwd huis, fris in de verf, rustig gelegen aan meer dan één tramlijn, in de buurt van de badplaats Scheveningen, in het centrum van Den Haag, een huis bij uitstek geschikt voor sanatorium, modern hotel, pension, restaurant, warenhuis, internationaal abattoir, of anderszins. Wie is aan het bod? Kom nu, heren! Ik geef u mijn woord, en ik wil het u zwart op wit geven dat dit huis generlei gebreken heeft, dat de gecementeerde kelders zoo droog zijn als kurk, dat de muren door de centrale verwarming geheel zijn uitgewerkt en dat de enige oorzaak waarom dit gebouw door de rechthebbenden in veiling gebracht wordt, hierin is te vinden dat het voor zijn oorspronkelijke bedoeling te groot en te ongezellig is gebleken en dat de zaak met het oog op de duurte der tijden naar Amsterdam driehoog in de Pijp, tegen tien gulden in de maand met ontbijt, wordt verplaatst.

Kom nu, dames en heren, ik sta hier niet voor m'n plezier! Wat drommel, een hecht, weldoortimmerd Herenhuis van alle gemakken voorzien, met elektrisch licht, elektrische schellen, huistelefoon, droogzolders voor de vuile was — de vuile was, de vuile was, dames en heren — een Herenhuis met closets in liet souterrain, de bel-etage, de eerste en tweede verdieping, een huis met een inboedel om te kussen, is toch een bod waard ? Hier heb ik de catalogus van het meubilair en de kunstvoorwerpen, die in Amsterdam, driehoog in de Pijp, niet ondergebracht kunnen worden. Daar nemen we uit plaatsgebrek alleen een opgestopte vredesduif, een aantal geconserveerde vorstelijke beloften in blik, het gegarandeerde neutraliteitsverdrag van 't verwoeste België [3], en uit de kast van de historische souvenirs een ouwerwets geweer waarmee voor eeuwen Belgische francs-tireurs in oorlogstijd werden gefusilleerd, en natuurlijk het portret van de Czaar. De rest van de inboedel komt hier op de vendutie. Na 'n halve eeuw zal iedereen om 'n souvenir

vechten, om het eettafelservies door den koning van Italië ter glorie van de vrede geschonken, om de kostbare vazen van Turkije,, om de Perzische kleden van Servië, de schoorsteengarnituren van Bulgarije, de vingerdoekjes, met initialen geborduurd, van Griekenland, de massiefzilveren inktkoker van Montenegro, het in zesijnsleer gebonden nieuwe testament van de Keizer van Duitsland, de gouden beker van de Keizer van Oostenrijk en de knoet in foedraal van de Keizer van Rusland [4]. Hier heb ik een gebeeldhouwd stel meubelen van de koning van Engeland en een in zilver gedreven presenteerblad van de Franse Republiek. Ik weet wel dat dit alles eerst straks bij opbod en afslag gecombineerd in slag zal worden gelegd, maar ik vestig er reeds nu uw aandacht op, om goed te doen uitkomen, dat ik geen ordinair, eensteens Herenhuis in veiling breng. Komaan, dames en heren, ik weet dat de tijd slecht is, dat de beurzen gesloten zijn en het geld niet te grabbel ligt, maar deze verkoping opnieuw uit te stellen, moet op de buitenwereld een slechte indruk maken !

Kom nou, kom nou ! Ik geef u de verzekering dat er geen gezonder klimaat dan dat van de Scheveningse bosjes is, en dat er nog nooit zooveel mensen met een glimlach naar de pui van welk huis ook hebben gekeken als naar dit ! Van de noord- tot de zuidpool, beste lieden, glimlachen ze. Is er één Herenhuis waarvan ooit zulk een glimlach uitging? Een? Een? ... Er zijn huizen bij massa's met herinneringen, het huis waarin mevrouw Van der Kouwen door de vrijer van haar dienstbode vermoord werd [5]; het huis op de Amstel, dat zijn bloedsporen niet kwijt raakt, omdat een gelovig rabbijn het met het bloed uit zijn aderen tekende, en vloekte [6]; het huis waarin Rembrandt failliet werd verklaard ; het huis waarin Vondel kousen verkocht; liet huis „in duizend vrezes” uit de tijd der Spanjolen [7] — er zijn huizen niet te tellen, maar, en daar leg ik mijn hand voor op het blok, geen huis, geen tweede huis in China of Buiksloot, dat zóó de voorbijgangers geheimzinnig doet glimlachen! Hetzij in 1954 of in 2014 of nog later: mijn Herenhuis, hecht en weldoortimmerd, met torens en wandschilderingen, kippenrennen en closets, zal de komende geslachten op dezelfde wijze doen glimlachen.

Doet een bod, mensen! Ik kan er toch geen geld op toegeven ? Komaan, een Herenhuis zonder hypotheek, maar altijd omringd door een glimlach! Wie biedt! ik schreeuw mijn keel stuk en gij zwijgt! Een Herenhuis, waarin de voornaamste diplomaten de wereldvrede bezongen en bedronken hebben, een koel huis, een comfortabel huis, een huis zonder gevaarlijke belendingen, een ideaal van een oud Hollands koopmanshuis, zonder bovenburen, zonder benedenburen, een huis met een oprijlaan en een massief ijzeren hek, een huis met spionnen en tochtvrije ramen! Wie zet 'r in? De bewijzen van eigendom en de veilconditiën liggen ter inzage!

Allo, allo, is er zoo weinig animo ? *(tot iemand van het Publiek)* Wat zegt u? Ik versta u niet. Hoeveel ? Honderd gulden? Maar dat is toch geen bod,

meneer! 'n Kompleet Herenhuis, 'n paleis, dames en heren! 'n Hecht, sterk en weldoortimmerd, huis dat miljoenen gekost heeft. Dan kan ik het beter voor afbraak verkopen! Komaan, dames en heren, ik heb de opdracht van de Hollandse natie als mijn principaal om het aan de meestbiedende of hoogstmijnende ... We kunnen het toch niet laten vervallen. Onderhands heb ik het aangeboden aan Rusland, Duitsland, Oostenrijk, Servië, Frankrijk, Italië, Engeland, Montenegro. Die komen wel weer in 1916 om hors d'oeuvre varië, tong met rijnwijnsaus en poularde de Bruxelles te eten, maar die hebben op het ogenblik geen trek in zó'n buitengewone tweede hands koop! En *wij* kunnen het toch ook niet langer gebruiken, nu we 'n beter, goedkoper en minder omslachtige gelegenheid hebben gevonden! Wie biedt op dit Herenhuis met elke drie maanden 'n oorlog toe? Ik heb het Carnegie gepresenteerd en aan de monsterkamer van het Panopticum [8], aan het Leger des Heils en aan Meerenberg [9]. De mensen schijnen er bang voor te zijn, of 't 'r spookt of dat 't niet vrij is van ongedierte. Op m'n woord: het is vrij van alle gebreken! ...

Wie biedt! Onze Hollandse jongens zijn gemobiliseerd. De vesting Amsterdam is op voet van oorlog gebracht. Villa's op rijksground worden gesloopt, bossen gekapt [10]. Er is haast geen huishouden of het mist een broodwinner. Elke dag kost ons miljoenen. En eer de groote oorlog voorbij is, is half Holland geruïneerd. De Lommerd heeft geen geld meer, de middenstand stikt in de zorgen, de arbeiders doen voorbeeldig hun plicht, maar de vrouwen en kinderen lijden gebrek. Het is de meest uitgezochte tijd om ballast en luxe op te ruimen. Wie biedt op mijn Herenhuis? Geneer je toch niet, burgers! Je kunt het desnoods op afbetaling krijgen! Maar laat er ons niet mee opgescheept zitten!

Komaan! Willen we 't dan bij afslag probeeren? Gebouw met inventaris leg ik in voor een miljoen. laat horen? Laat horen! Te hoog? ... Te hoog? ... Het rustigste plekje van heel Europa te duur voor een miljoen? En de wandschilderingen, de fresco's, die je 'r bij cadeau krijgt? ... Daar heb je benee in het prachtige trappenhuis allegorische voorstellingen, met geen goud te betalen, van de verschrikkingen van de oorlog voor, lang voor het Herenhuis werd gebouwd [10]. De eerste schilderij in het trappenhuis vertoont in natura het aan een galg bungelend lijk van een Arabier in Tripolis bij de worsteling tussen Italië en Turkije, in 't voorjaar van 1912, toen de fundamenten van het huis nog niet waren gelegd — ik verzeker het plechtig. De tweede muurschildering, schepping van een Fransch kunstenaar, geeft het jammerbeeld weer van een in brand staande Turkse stad, omringd door Grieken, Bulgaren, Serviërs en Montenegrijnen Dat was in 1913, toen mijn Herenhuis juist werd behangen. Daarnaast hangt het beeld van een Bulgaarse moeder, vluchtend voor het geweld van Servische, Grieksche, Montenegrijnse

en Roemeense ruiters. Dat was in 1914, toen de tapijten, de buffetten en de serviezen door de oprijlaan werden aangereden. Er boven, dames en heren, een fresco om het platgeschoten Leuven en de vernielde kerk van Reims zinnebeeldig voor te stellen. En tussen deze kunstproducten in vergulde lijsten, die alleen een kapitaal vertegenwoordigen, bevindt zich een beeldschone, gezond uit de kluiten gewassen vredesengel met roze lippen, een kleur van melk en bloed, goudblonde lokken en een paar vleugels, die zoo artistiek en natuurgetrouw zijn gepenseeld, dat men moeite heeft om niet te geloven dat de vredesengel op haar plaats blijft. Al deze schilderwerken, om de kleinere niet te noemen, zijn spijkervast en behoren dus tot de onvervreembare inventaris van het gebouw. Laat uw geluid horen, kopers en koopsters, ik overdrijf niet: een hecht en weldoortimmerd Herenhuis met centrale verwarming, elektrisch licht, closets en een vredesengel! De vredesengel is alleen al het geld waard!

Allo, allo! Negenmaal honderd duizend, achtmaal honderd duizend, achtmaal honderd duizend, zevenmaal honderd duizend — zeven maal, vier, drie, twee -- niemand? — niemand? eenmaal andermaal ... Een huis met zooveel gemakken! ... Eenmaal, andermaal ... (*tot iemand van het Publiek*) ... Zei u wat? Nee? ... Eenmaal, andermaal, ten derde male — dan houden we de verkoop op, en constateren met leedwezen en verbazing, dat op de zestienden Augustus 1914, christelijke tijdrekening, geen enkel ernstig bod op het aanzienlijke pand, staande en gelegen aan het Zorgvliet te 's Gravenhage, kadaster sectie N°. 4873, werd gedaan en dat ik derhalve aan mijn principalen zal hebben te rapporteren, dat niemand er van gediend is, en wij ermee in onze maag blijven zitten'.

(*klopt niet de hamer, buigt en gaat heen*) .

Amsterdam, Augustus 1914.

Aantekeningen.

^- [1] De Russise Tsaar nam het initiatief tot de vredesconferenties van 1899 en 1907, die uiteindelijk tot de bouw van het Vredespaleis hebben geleid.

^- [2] *Sol justitiae illustra nos* = de zon der rechtvaardigheid beschijne ons, het motto van de universiteit van utrecht. Hier opzettelijk anders vertaald.

- [3] Toespeling op de opzettelijke Duitse schending van de Belgische neutraliteit om ruimte te scheppen voor de aanval op Frankrijk via een breed front. De schending van de Belgische neutraliteit leidde ertoe dat Engeland zich bij de geallieerden ('Entente') tegen Duitsland aansloot.

- [4] De hier vermelde 'geschenken' zijn alle afkomstig van landen die van 1912 tot 1914 min of meer bij oorlogen betrokken waren.

- [5] In die tijd circuleerde er een straatlied over de moord van Mevrouw van der Kouwen en haar dienstmeid aan de Bocht van Guinee in Den Haag. De dader is niet achterhaald.

[- 6] Bedoeld is Amstel 216.'met de bloedvlekken'. Het werd bewoond door de Amsterdamse regent Coenraad van Beuningen die na de machtsovername van stadhouder Willem III aan krankzinnigheid leed, en de laatste jaren van zijn leven aan kettingen in een kelder moest doorbrengen. Het verhaal wil dat hij, nog eenmaal losgebroken, de gevel met zijn eigen bloed heeft beklad met Hebreeuwse letters en kabbalistische tekens. De graffiti zijn nog steeds, zij het met moeite, te zien.

[- 7].Het huisje *In Duijsent Vreesen* in Rotterdam stond daar toen in 1572, kort na de inname van Den Briel door de Geuzen, de Rotterdamse burgers de Spaanse admiraal Bossu inkwartiering weigerde. Bossu viel daarop de stad aan, plunderde haar en richtte een bloedbad aan. In het genoemde huis zaten burgers, die zich schuil hielden en aan de furie ontkwamen. Het pand kreeg in de 17^e eeuw een gevelsteen met de bovengenoemde benaming en werd in 1895 gesloopt.

- [8] De monsterkamer van het Panopticum, bedoeld is de toonkamer van een theater in Amsterdam dat net wordt ver-bouwd.

- [9] Meerenberg, gelegen in Bloemendaal, was het rijksskrankzinnigengesticht van de provincie Noord-Holland. Het is nog steeds een psychiatrisch ziekenhuis.

- [10] Maatregelen om vanuit bepaalde militaire stellingen vrij zicht en vrij schootsveld te krijgen.

- [11] De volgende krijgsverrichtingen komen aan de orde:

- De verovering van de provincie Tripolitanië (het huidige Libië) in Noord-Afrika in 1911 door Italië op de Turken, waardoor Tripoli tot 1945 een Italiaanse kolonie werd;

- De Balkanoorlog van 1913, waarbij Turkije na de Albaanse opstand ook Macedonië en het gebied rond Tessaloniki verloor tegen Griekenland, Italië, Montenegro en Bulgarije.

- Na hun overwinning gingen deze landen in 1914 met elkaar de oorlog aan, waardoor Bulgarije gebieden aan Servië, Griekenland en Roemenië moest afstaan.

- Tenslotte wordt gezinspeeld op de eerste verwoestingen als gevolg van de Duitse aanvallen tijdens de pas uitgebroken wereldoorlog in augustus 1914.

Van al deze krijgsverrichtingen zijn voor het Vredespaleis overigens geen afbeeldingen gemaakt.

HET HAAGS VREDESPLATFORM EN HONDERD JAAR VREDESPALEIS

Het Haags Vredesplatform heeft plannen om na de vredesweek samen te werken met andere organisaties en zelf een bijeenkomst te organiseren in verband met de herdenking van honderd jaar Vredespaleis.

Op woensdag 2 oktober wordt op het Hobbemaplein om 19.00 uur de geboortedag van Gandhi herdacht. Dit is aanleiding om die avond ook het Vredespaleis te gedenken. Dat zal op 20.00 uur in de bibliotheek van het Hobbemaplein gebeuren.

In het programma komt een lezing met projectie over het Vredespaleis en een spreekbeurt namens het Haags Vredesplatform over de vredesbeweging in Den Haag, geïllustreerd door foto's uit de HVP-collectie. Men kan nu al de tentoonstelling van vredesaffiches zien, die er in de bibliotheek wordt gehouden. Uiteraard zullen nadere berichten volgen

Het Haags Vredesplatform is van plan om eind oktober het Vredesdiner te houden. Hiervoor is naar ruimte gezocht en we zoeken nog een spreker. We willen komende week beslissen of het vredesdiner door gaat en daarna een of meer sprekers uitnodigen. Thema is ide vraag in hoeverre Den Haag eigenlijk wel pal staat voor vrede & recht. Daarvoor doen we een beroep op de leden voor suggesties. Wie geeft er een goed idee? Wie kent er een spreker? En wie helpt er mee?

Nadere berichten over het programma zullen zo snel mogelijk volgen.

Het diner zal worden voorafgegaan door een nieuwe editie van de Vredeskoerier. Waarin de actualiteit vanaf augustus weer zal worden verwerkt.

VREDESKOERIER speciale eidite

Vredeskoerier is een gezamenlijke uitgave van en Haags Vredes Platform en Humanistisch Vredesberaad .

Eindredactie: Jan Bervoets.

Redactieadres: koerier2012@ddh.nl

De Vredeskoerier verschijnt minimaal 4x per jaar in PDF-formaat

Een gratis emailversie kunt u downloaden via een link op de site:

<http://www.haagsvredesplatform.nl/tijdschrift/vredeskoerier/>

Een betaald abonnement op uitdraaien van het blad kan worden besteld bij de administratie van het Haags Vredesplatform, Gerrit Frijstein, Erasmusweg 672, 2532 EL Den Haag (070-3251102)

Opmaak: Jan Bervoets

Steun met uw ideeën, actieve inzet of bijdrage:

• **Haags Vredes Platform**, Valkenboskade 461, 2563 JC Den Haag, 070-3922102 giro 496449; www.haagsvredesplatform.nl.

• **Humanistisch Vredesberaad**, Postbus 235, 2300 AE, Leiden. tel: 0648 233329. Giro 79911 tnv HVB, Alphen a/d Rijn. info@humanistischvredesberaad.nl; www.humanistischvredesberaad.nl